

MARTEN TOONDER

DE SLIJTMIJT

Heer Bommel over duurzaamheid,
massaconsumptie en de beurscrisis

**CRISIS
EDITIE**

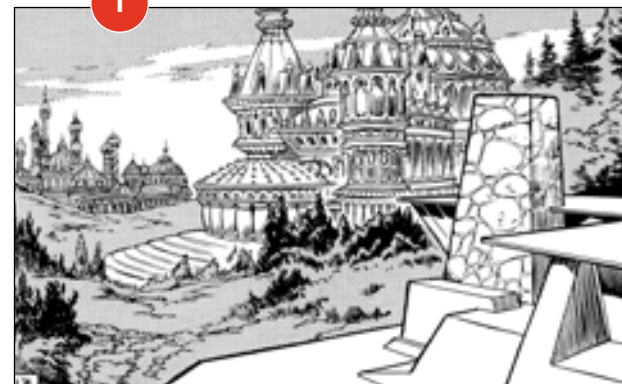
Niets nieuws onder de zon

Heer Bommel, de Bovenbazen en de Slijtmijt

Door Thijs Caspers

Marten Toonder (1912-2005) was een visionair. Het overgrote deel van de lezers van ons blad zal hem kennen als de auteur en tekenaar van de avonturen van Olivier B. Bommel en Tom Poes, waarvan er tussen 1941 en 1986 maar liefst 177 verschenen. Hij veroverde er zich een plaats mee tussen de allergrootste Nederlandse schrijvers ooit. Ze kenmerken zich niet alleen door virtuoos taalgebruik, maar ook door humor, kennis van de menselijke zwakheden en maatschappijkritiek. Hij creëerde een geheel nieuw genre van literatuur. Binnen het thema van dit nummer van ons blad - 'de begeerte, losgezongen van het verstand' - mag zijn visionaire blik niet onvermeld blijven. De tekortkomingen van ons korte termijn denken, in Alkemade's essay belicht (zie p12-49), werden door Toonder al

respectievelijk 56 en 50 jaar eerder haarfijn gefileerd, in zijn romans 'De Bovenbazen' (1963-1964) en 'De Slijtmijt' (1970). Prangende vragen die bij Alkemade aan bod komen, stelde Toonder zich ook al, zoals: door welke waarden laten we ons leiden? En mag je daar kritiek op hebben? Gaat het enkel om 'nut' (of wat daar ook voor door moet gaan)? Waar zijn de menselijke waarden gebleven, binnen het spel van de 'eeuwigdurende' economische groei en consumptie? Ten koste waarvan gaat dit allemaal? Heer Bommel komt er allemaal uit, op zijn eigen intuïtief-chaotische doch goedhartige wijze. Een samenvatting van 'De Slijtmijt', het logische vervolg op 'De Bovenbazen', mag daarvan getuigen.

© Stichting Het Toonder Auteursrecht, voor alle prenten p 50-59

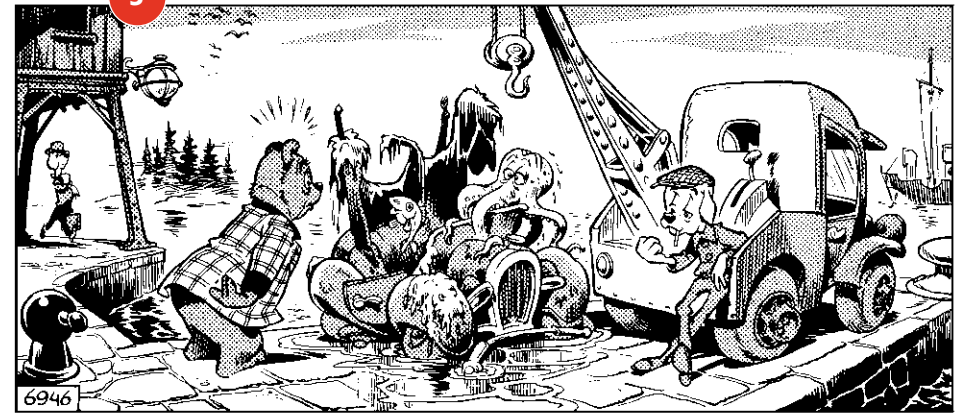
3

4

5

Het is in de wereld ongelijk verdeeld; sommige lieden hebben niets en andere hebben alles. Wanneer men niets heeft, is het mogelijk om meer te krijgen - voor dat soort is het leven eigenlijk een pretje. Maar iemand die alles heeft, is nooit meer blij wanneer hij wat ontvangt. In plaats daarvan moet hij altijd bang zijn dat hij iets verliest, want dat is de enige mogelijkheid die er voor hem overblijft. Zulke stakkerds leiden een kommervol bestaan, gevuld met zorgen en kwalen - en het wordt tijd, dat hun stille strijd eindelijk eens onverbloemd in het daglicht wordt gebracht.

Dit is de geschiedenis van de Bovenbazen, ook wel de Bovenste Tien genoemd. Om sterker te staan tegenover de hebzuchtige wereld wonen ze in groepsverband in de Gouden Bergen 1, omringd door voetangels, klemmen en schrikdraad. Daar leiden ze een grauw en vreugdeloos leven, dat ze spannend proberen te maken door hun bezittingen steeds opnieuw onder elkander te ruilen. 2 Welvaart brengt niet altijd geluk en hoe hoger men komt, hoe zwaarder de last van de wel-

vaart zich doet voelen. Het ergst zijn degenen getroffen, die ervoor verantwoordelijk zijn; de grootondernemers die men ook wel de Bovenbazen of Bovenste Tien noemt.

Hierboven ziet men bijvoorbeeld de magnaat Amos W. Steinhacker 3 broedend in zijn sfeervolle woning zitten. Op het moment dat dit verhaal aanvangt, is hij op een dieet van pap en geprakte worteltjes, terwijl hij de olie en driekwart van de bouwstoffen beheert. 'Ik zie het niet meer', sprak hij tot zijn gast, de ijzerkeizer Nahum Grind. 'We staan voor een crisis. Er wordt niet genoeg versleten. Ik zit met een gigantisch cementoverschot en mijn aandelen kelderen.' 'We zitten in dezelfde boot', mompelde de heer Grind, terwijl hij ongemerkt een pilletje slikte. 'Wij allemaal. Jouw cement trekt mijn beton mee - en BH verzuipt in zijn plastics. Er moet iets gedaan worden. Op korte termijn, AWS! Op korte termijn!' 'Er moet als de bliksem riesurtsj gedaan worden', geeft hij toe. 'Ik zal Steenbreek een kans geven. Hij mist de grote visie en hij zal het nooit verder brengen, maar hij heeft een scherpe kop.'

Secretaris Steenbreek wordt ontboden en krijgt uitleg van AWS. 'We staan voor een crisis. Er wordt niet genoeg versleten! Ga uitzoeken wat daar aan kan worden gedaan. Terwijl de wereld schreeuwt om grotere slijtage worden er nog steeds huizen gebouwd die langer dan tien jaar meegaan. Onverantwoord, Steenbreek! Misdadig!' Hij geeft Steenbreek opdracht deze toestand op te lossen, maar die sputtert eerst nog wat tegen: 'Maar méér slijtage is onmogelijk! We maken alles al zo slijtend als we kunnen, en alle geschoolde werkrachten zijn al afgevoerd!' AWS antwoordt dat hem dat niet kan schelen: 'Ik moet mijn cement kwijt en NG zijn ijzer en beton. De wereld staat trouwens nog vol met oude gebouwen; daar moet een eind aan komen. Aan het werk, Steenbreek.'

Steenbreek begeeft zich naar een buitenwijk van Rommeldam, waar de woningen als paddestoelen uit de grond schieten. 4 Hij richt zich tot de bouwmeester en beklagt zich over de grote degelijkheid: kan het niet wat minder? 'Minder?', herhaalt de architect ver-rast. 'Het spijt me', zegt hij bekommerd. 'Dit

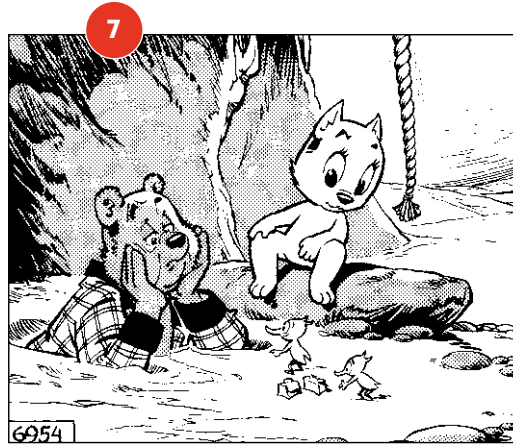
is het minste wat we voor een hoge prijs kunnen leveren. Ik garandeer lekkage en verzakking binnen twee maanden. Als ik verder zou gaan, kunnen we net zo goed helemaal niet beginnen.' Hierop repliceert Steenbreek dat er meer gesleten moet worden, 'zodat er een voortdurende vraag naar grondstoffen blijft bestaan. Anders raken we uit ons werk, dat kan een kind begrijpen. Meer sloop, meneer! Meer sloop!'

Steenbreek vervolgt zijn weg naar de Rommeldamse haven, waar hij op heer Bommel stuit. Deze heeft zojuist zijn auto, de 'Oude Schicht', die door een onvoorzichtigheid te water was geraakt, op de wal laten takelen. 5 De kraanwagenbestuurder oppert de 'schicht' naar de schroothoop te slepen, waar heer Bommel niets van wil weten: de schicht heeft hem altijd trouw gediend en hij wil hem laten repareren. Toevallig getuige van deze woordenwisseling, acht Steenbreek het nodig te interrumperen: 6 'Wilt u dit wrak op laten knappen? Denkt u er dan niet aan, dat u consumptiebewust moet zijn en dat u uw behoeftenpakket moet vergroten om de con-

‘**U staat stil, onbewust van de nieuwe, onstuimige trend die door de wereld vaart. U bent een blok aan het been van de vooruitgang!**’

Omdat de reparatie van de schicht op zich laat wachten, onderneemt heer Bommel met Tom Poes een voettocht naar de Zwarte Bergen. Hij kukelt daar van een smal bergpad in een diep ravijn. Gelukkig wordt zijn val gebroken door een zachte bodem, bestaande uit louter stof. Hij en Tom Poes, die zich heeft laten zakken met een touw, worden er geconfronteerd met twee uitgehongerde wezentjes, **7** Memel Parduin en Maaïke Prut, een koppeltje. Het blijken ‘slijtmijten’ te zijn, deze (soort)naam wordt straks duidelijk. Goedhartig als hij is, besluit heer Bommel te thuis op Slot Bommelstein te verzorgen. De spiksplinternieuwe garage waar ze te ruste worden gelegd, blijkt de volgende dag al tot stof te zijn vergaan. De mijten blaken van gezondheid. Dat een garage twee dagen na oplevering al vergaat, komt ook AWS ter ore.

Hij vindt dit ‘**een voorbeeld voor de bouwnijverheid. Dat zal vraag naar cement geven. Ik zie de aandelen al stijgen!**’ Hij denkt dat iemand het middel gevonden heeft om de markt nieuw leven in te blazen en stuurt er zijn secretaris op af.

Maar Heer Bommel heeft ook niet stil gezeten en professor Prlwytzkofski, een ‘fenomenoloog’, ontboden om de merkwaardige gebeurtenissen te onderzoeken **8**. Hij en zijn assistent ontdekken in het stof mijtenlarven en willen die voor nader onderzoek meenemen naar het laboratorium. **9** Dit druist in tegen heer Bommels gastvrije principes en hij wijst de geleerden op strenge toon de uitgang. Tom Poes ondertussen houdt de slijtmijten goed in de gaten en ziet hoe het koppel, van de garage naar het slot vliegend, flauwvalt boven een tussenliggende groenstrook met bloemen **10**. Dan weet hij nog niet waarom.

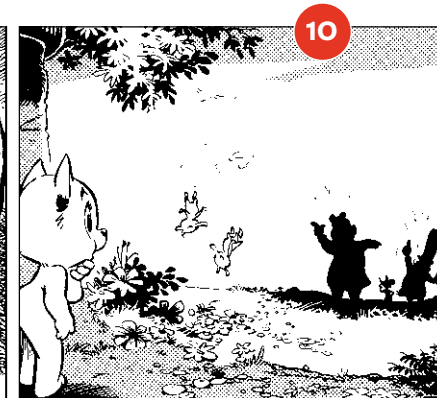
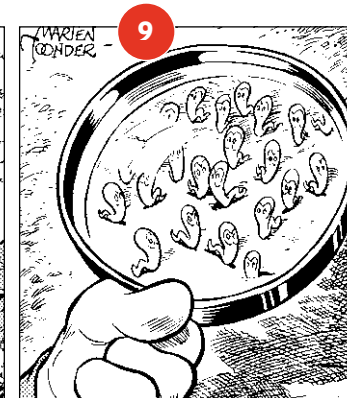
De volgende avond maakt Steenbreek namens de Bovenbazen zijn opwachting bij heer Bommel. Hij biedt hem een aanzien-

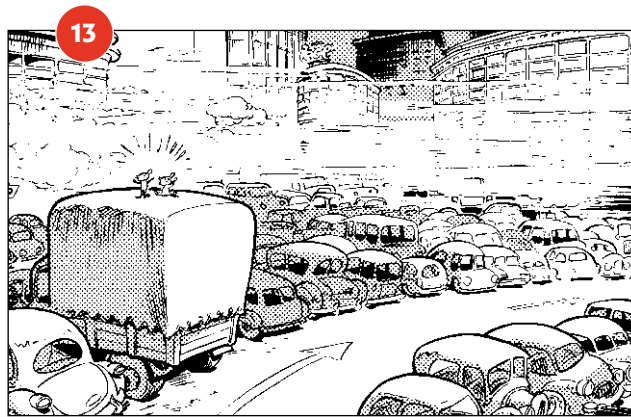
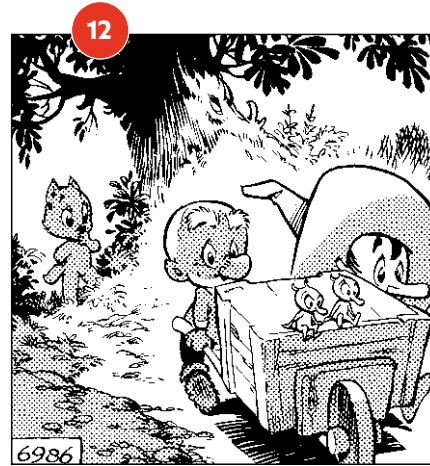
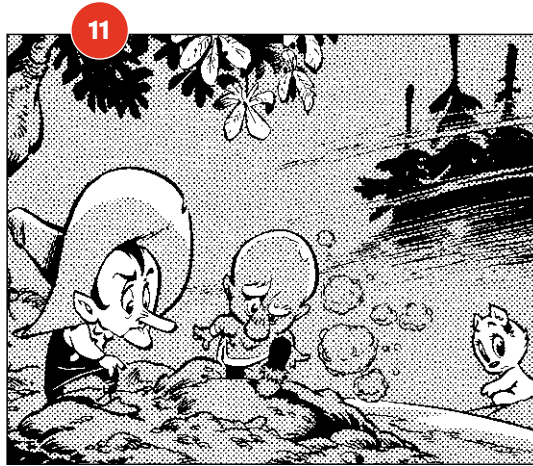
lijk aandeel in de Cementtrust, ‘**wanneer u het geheim van uw garage ter beschikking stelt.**’ Bommel snapt bij God niet waar hij het over heeft, maar voelt zich vereerd door alle aandacht en zegt Tom Poes te vertrekken. Deze zet zich zuchtend op de puinhopen van de garage, waar Kwetal en Pee Pastinakel te voorschijn komen, twee ‘aardmannetjes’ (die wel vaker in Bommelverhalen acteren, altijd in positieve zin). Onmiddellijk herkennen ze het werk van de slijtmijt. **11** Ze dachten dat ie al uitgestoven was en stellen Tom Poes op zijn gemak: ‘**Ze zijn heel nuttig, want eten alleen maar gemalen steen en andere frommel. Ze kwalen van groen of levende stof, dat is gevaarlijk voor ze.**’

Voor ze meer uitleg kunnen geven, kiezen ze het hazenpad als de deur van Bommelstein openzwaait en Steenbreek van heer Bommel afscheid neemt met de woorden: ‘**De snelle slijtage van uw garage interesseert mijn opdrachtgevers. Consumptie, waarde heer,**

consumptie is de sleutel tot de welvaart! Als u bewijzen kunt, dat u het geheim daarvoor gevonden hebt, zullen we een prettig contract sluiten. Want dan bent u een nuttig lid van de samenleving, en dat zal u geen windeieren leggen.’ Hoewel niet erg snugger, begint heer Bommel te vermoeden dat ze achter ‘zijn’ slijtmijten aan zitten. En hoewel geveleid, voelt hij er niets voor zijn gasten uit te leveren aan keiharde zakenlieden. De dagen erna groeit zijn weerzin nog: ‘**Ik houd helemaal niet van cement! Natuursteen en zwaar eikenhout, dat is mijn stijl.**’

Kwetal en Pee hebben het helemáál niet op de Bovenbazen begrepen en vanuit het puin lokken ze de larven in een kist. **12** Met de bedoeling ze in de stad uit te zetten, ‘**om de verstening tegen te gaan. De stad wordt veel te groot, en deze neten beschermen de natuur!**’ Met een kruiwagen gaan ze op weg. Via het dak van een passerende vrachtwagen komen de mijten op een parkeerplaats

terecht aan de rand van de stad. **13** 'O, wat is het hier mooi!', roept Maaike uit. 'Wat een voedzame buurt! En wat ruikt het hier lekker!' 'Een prachtig uitzicht', geeft Memel verrukt toe. 'En die gezonde dampen! Hier blijven we wonen, want dit is de beste omgeving, die we voor onze kleine slijtmijtjes kunnen wensen.'

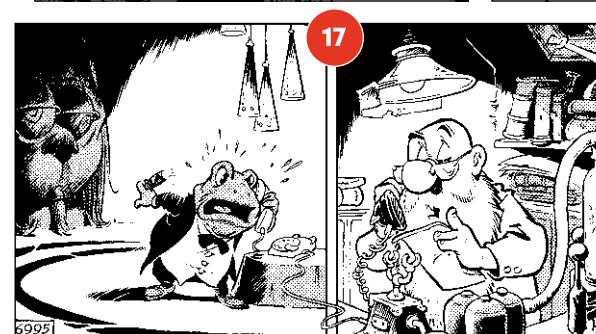
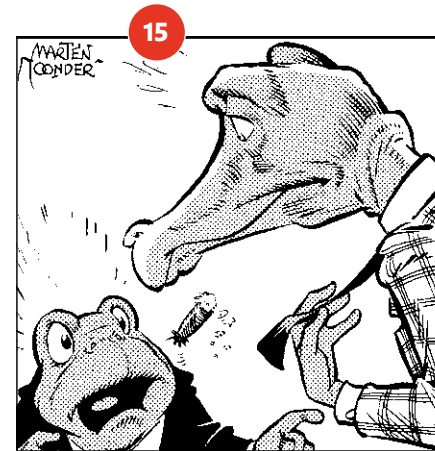
Kennelijk zijn ze met hun vraat al snel aan de slag gegaan, want de volgende dag breekt er paniek uit bij de Bovenbazen. Onaangediend stormt ijzerkeizer Nahum Grind (NG) de vergaderzaal binnen: **14** 'Er is iets aan de gang!

De auto's zijn aangetast! Ze roesten weg, waar je bij staat. Het is ijzerworm, zegt de professor die ik heb ingeschakeld. De ijzeraandelen zijn aan het kelderen! Wie koopt er oudroest?' Alsof dit nog niet genoeg is, snelt de plasticvorst Basil Horrorkitsj (BH) **15** hen tegemoet: 'De plastics', roept deze met akelige stem. 'De plastics zijn aangetast door de plasticneet. Dat zegt de professor, die ik de zaak heb laten onderzoeken. De beschaving is in gevaar!' AWS kan hieruit geen andere conclusie trekken dan dat 'de slijtage moet worden teruggebracht. Een jaar voor een auto en tien

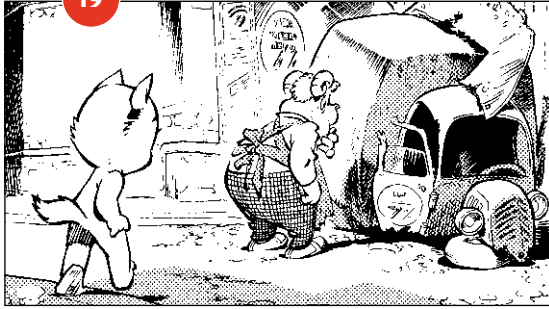
jaar voor een huis. Normale, gecontroleerde slijtage. Gepland! We moeten OBB lijmen tot iedere prijs!' (Als persoon van gewicht heeft ook Olivier B. Bommel zijn eigen afkorting gekregen.)

Een 'ragfijn spel' vermoedend, trachten de Bovenbazen heer Bommel zijn geheim te ontfutselen. Ze nodigen hem zelfs uit voor een diner bij hen thuis in de Gouden Bergen en voeren hem zat. **16** Er komt weinig zinnigs uit, maar professor Prlwytkofski geeft zijn opdrachtgevers wél uitsluitsel, over de

telefoon (hij heeft een licht Duits accent): **17** 'Slijtage door der Prlwytkofski-memel komt allenig voor in cement, blik, plastic, ijzer en kunststoffen. Niet in hout, natuursteen, glas en ander ouderwets materiaal. Het is zelfst zo, dat der memel gans dodelijk geroerd wordt door bloem- en graslein en andere groenaardige groeisel.' Nu ze achter OBB's geheim zijn, wordt deze buiten gesmeten - 'zijn spel is uit' - en opdracht gegeven 'alle cement en andere troep te verkopen' en over te schakelen op hout en stenen.

19

De gevolgen laten zich raden. Heer Bommel wordt uit zijn roes gewekt door Kwetal, die hem een vlakte vol boomstompen toont: vanaf het ochtendgloren 18 zijn 'brulwagens' bezig het bos te vellen. In de stad zijn het juist de slijtmijten die ongebreideld hun gang gaan, moet Tom Poes constateren: 'Kijk nu bijvoorbeeld Grootgruts driewieler eens aan! 19 Ik wil wedden, dat dat het werk is van de slijtmijten.' 'Hebt u ooit zo'n snelle slijtage gezien, meneer Poes? De wagen is nog niet eens afgeschreven!', roept de kruidenier wanhopig uit. En iets verderop stelt burgemeester Dickerdack vast dat het nieuwe stadhuis in aanbouw tot stof vervallen is. 20 Heer Bommel voelt zich schuldig over deze dubbele neergang van natuur en stad en is de wanhoop nabij: 'Verzin toch eens een list, jonge vriend!' Tom Poes fluistert hem in om de aanleg van grasvelden en bloemstroken rond gebouwen te propageren. Zo kun je de slijtmijten isoleren. En ja hoor, al de volgende dag verschijnt heer Bommel met deze boodschap op de beeldbuis. 21

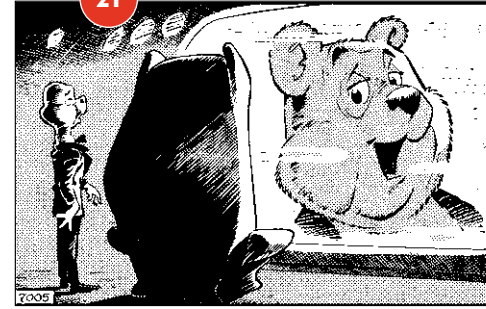
Na een zorgeloze zomer worden de slijtmijten door de herfst overvallen. 22 Ze kunnen niet tegen guur weer en de winter straks zal

20

helemaal funest zijn. Daarover getipt door Tom Poes, verhuist heer Bommel ze naar de belt - namens de Bovenste Tien heeft hij alle vuilnis aandelen in handen - de ideale habitat voor deze soort. 23 'Ze zitten in een voedzame omgeving. Er is eten genoeg en er komt iedere dag bij. Hier kunnen ze hun gang gaan, want hoe meer er van die afval verdwijnt, hoe beter het is. En ze kunnen niet weg, want om de belt heen is allemaal groen.' Alles is weer bij het oude, 'zelfs de betonbouw gaat weer door', moet ook AWS toegeven. Maar dat zijn aandelen als vanouds omhoog schieten, stemt hem toch niet vrolijk. Verre van dat. Wat zat er toch achter de manipulaties van OBB? 24 'Dat wil ik weten! Dáár gaat het om!' Hij wil een antwoord van heer Bommel zelf en tigt naar Bommelstein. Die kan naar eer en geweten niet anders antwoorden dan dat hij nergens een bedoeling mee had en alleen maar anderen wilde helpen. Goedhartig nodigt hij AWS uit voor het avondmaal. Dat verloopt in een gezellige sfeer, wat niet wegneemt dat AWS af en toe in diepe gedachten vervalt: 'Belangeloosheid ... Anderen helpen ... Hoe is het mogelijk? Ach, geld maakt niet gelukkig. Ik moet daar in voorkomend geval toch eens aan denken ... 25

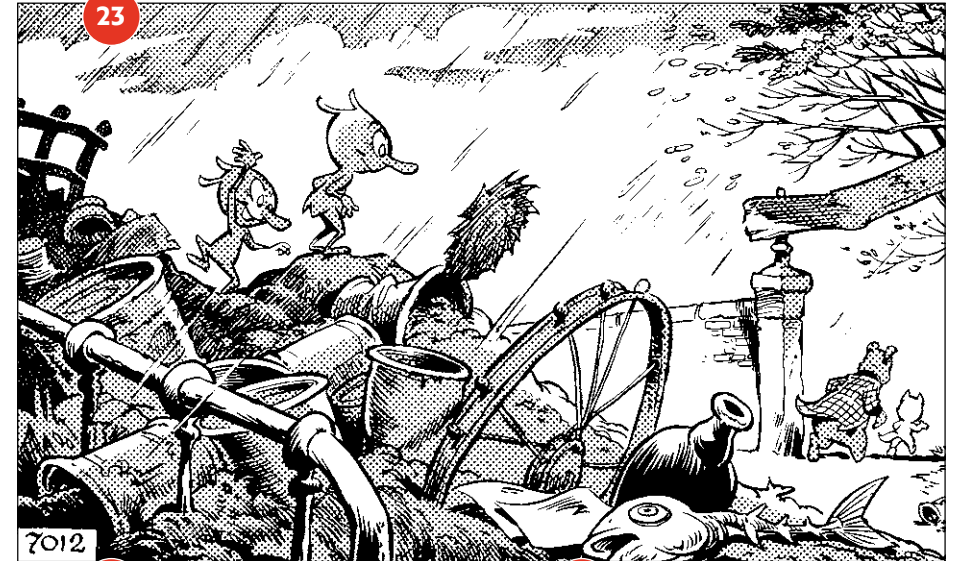
21

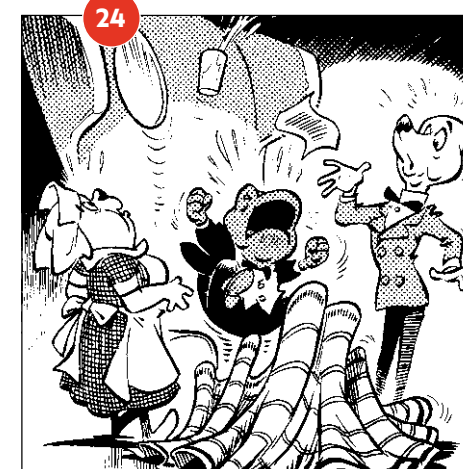
22

23

24

25

